

Gudijos istorijos politika. 2021 metų birželio-spalio mėnesių apžvalga (monitoringo ataskaita)

Aliaksejus Lastoŭskis

Atliekant monitoringą buvo įvertintos pagrindinių Gudijos masinės informacijos priemonių – valstybinių ir nepriklausomų – publikacijos. Analizei atrinktos tos publikacijos, kuriose užuominos apie istorinę praeitį buvo siejamos su aktualia politine situacija. Iš viso per 2021 metų birželio – spalio mėnesius buvo išanalizuotos 196 publikacijos. Šių tekstų pagrindu buvo daroma analizė, siekiant suprasti pagrindines tendencijas, pagrindinių veikėjų roles, o taip pat įjungti Gudijos atvejį į platesnį Vidurio-Rytų Europos istorijos politikos kontekstą.

Situacija istorijos politikos srityje yra reikšmingo posūkio viešojoje erdvėje, įvykusio per 2020 metų protestus ir po jų, tąsa. Jei anksčiau vyravo tendencija laipsniškai nacionalizuoti valstybinį naratyvą, kurti kompromisinį šalies praeities istorijos variantą, tai dabar matome vis stiprėjančią politinę konfrontaciją, kai istorija pasitelkiama politiniam telkimui ir oponentų diskreditavimui. Jau per protestus abi pusės atsigręžė į simbolinį Didžiojo Tėvynės karo šaltinį, kaltindamos viena kitą „fašizmu“. Tačiau protestuotojai tokią retoriką naudojo gana retai, kai valdžiai tai tapo viena iš pagrindinių protesto judėjimo delegitimizacijos temų. Kreipimasis į istorinę praeitį tapo itin svarbus Baltarusijos valdžios simbolinei politikai, vykdomai po protestų numalšinimo.

Ilgalaikiai procesai: sugrįžimas į Didžiojo Tėvynės karo tematiką

Svarbi strateginė dabartinės Baltarusijos valdžios istorijos politikos kryptis yra oponentų kaltinimas „išdavyste“, tapatinant juos su Antrojo pasaulinio karo kolaborantais. Simboliška, kad tai susiejama su balta-raudona-balta vėliavos naudojimo praktika nacių okupacijos metais. Pirmieji bandymai pereiti į Didžiojo Tėvynės karo tematiką jau vyko protestų metu, kai garsiai skambėjo sovietinės karo laikų dainos, ir atrodė, kad pagrindinis saugumiečių tikslas buvo ne išsaugoti politinę santvarką bet apginti istorinę atmintį nuo „išdavikų“ kėsinimosi.

Čia akivaizdi ne tik politinių oponentų delegitimizacijos linija, bet ir siekis sustiprinti savo politinės stovyklos vienybę. Tokiu būdu norima ne tik išsaugoti savo privilegijuotą padėtį, bet atlikti dar svarbesnę užduotį, kuria gana netikėtai šioje situacijoje tapo istorinės atminties gynyba nuo falsifikacijų. Tuo pačiu metu pati istorinė atmintis iš tikrųjų redukuojama į Didžiojo Tėvynės karo įvykius, o Lukašenkos šalininkai šioje situacijoje veikia kaip sovietų armijos žygdarbio, įveikusio pagrindinį istorijos blogį – nacizmą, atminimo gynėjai. Priimant tokią pasaulėžiūrą, bet kokia dabartinės valdžios kritika yra grindžiama nacizmo pateisinimu, ir tai lengva ranka perkeliama kaltinant kitas šalis, kurių valdžia kritiškai vertina Baltarusijos režimą. Tokiu būdu sankcijų įvedimas gali būti laikomas tiesioginiu nacių rankomis vykdyto genocido politikos tęsinium. Tipiška Aliksandro Lukašenkos reakcija į ES priimtą sankcijų paketą 2021 m. birželį (tai sutapo su birželio 22 d., Didžiojo Tėvynės karo pradžia, dar viena simboline nuoroda), kai pagrindiniu simboliniu priešu buvo įvardytas Vokietijos užsienio reikalų ministras Heiko Maas: „Pone Maasai, kas jūs, vakar atgailavęs vokietis ar nacių įpėdinis? Jūs turite ne tik atgailauti, turite dar šimtą metų klauptis prieš baltarusių tautą ir melstis, kad galėjote gimti po to karo, neturite mūsų smaugti, turite mus nešioti ant rankų: vokiečiai, lenkai, taip vadinama Europos Sąjunga, nes išgelbėjome jus nuo rudojo maro“ (Belta, 2021-06-23).

Ši demarkacija (Baltarusija prieš nacizmo apologetus) buvo panaudota plėtojant baltarusių tautos genocido, kuris vyko nacių okupacijos metais, temą. Daugiausia dėmesio buvo skirta ne pačių nacių baudžiamųjų formacijų, o įvairių etninių kolaboracionistinių struktūrų veiklai. Baltarusijos generalinė prokuratūra ne kartą kreipėsi į Lietuvą ir Latviją (garsiausiai nuskambėjo kvietimas buvusiam Lietuvos prezidentui Valdui Adamkui prisistatyti kaip liudytojui), tačiau kai šie

kreipimaisi buvo atmesti, generalinis prokuroras Andrejus Švedas tai aiškino kaip bandymą užglaistyti nacistinius nusikaltimus: „šios valstybės neslepia, kad dangsto dar gyvus esančius nacistinius nusikaltėlius ir atsisako atlikti tyrimo veiksmus, siekiant nustatyti SS baudžiamųjų batalionų, sudarytų iš lietuvių ir latvių, nusikaltimus“ (Belta, 2021-09-08).

Be to, esama situacija suvokiama kaip karas – karas ne naujas, o tas pats. Tai nesibaigiantis ir amžinas Gėrio ir Blogio karas, kurio aukščiausias apogėjus buvo Didysis Tėvynės karas, tačiau ten konfrontacija nesibaigia. Šioje perspektyvoje Baltarusijos valdžia veikia kaip paskutinė siena ir ontologinės tvarkos gynėja, prieš pasauliui nugrimztant į chaosą. Jei nėra skirtumo tarp Didžiojo Tėvynės karo ir dabarties, tai nėra jo ir tarp Lukašenkos stovyklos bei sovietų armijos, tarp politinės opozicijos ir nacių. Todėl tarp dabartinių Europos valstybių sankcijų ir karo metų Baltarusijos kaimų deginimo nėra skirtumo, nes tai suvokiama tik kaip skirtingos tos pačios konfrontacijos fazės.

Negalima sakyti, kad tai buvo visiškai naujas Baltarusijos politikos reiškinys: tokius teiginius apie Pergalės atminimo saugojimą ir nacių politikos tęsėjus už Baltarusijos ribų Lukašenka reguliariai skelbdavo ir anksčiau. Bet tada jie dažniausiai buvo išsakomi iškilminga ritualine forma (dažniausiai Pergalės dieną), o dabar tikrojo karo idėja tapo suabsoliutinta ir iš šventinės retorikos lygmens išplito į visą viešąjį diskursą ir tapo praktinės politikos šerdimi. Tuo pat metu terminai „istorinė atmintis“ ir „istorinė tiesa“ itin paplito ir gerokai peržengė ankstesnį jų vartojimo lauką. Dabar jais naudojasi ne tik politikai ir propagandistai, istorikai ir sociologai, bet jie netgi tapo jėgos struktūrų – Generalinės prokuratūros, Krašto apsaugos ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, – kurios atsidūrė istorijos politikos smaigalyje, retorikos pagrindu.

Tiesą sakant, šis nesibaigiančio karo modelis tapo visa apimantis, galintis paaiškinti bet kokią politinį veiksma ir net suteikti jam aukštesnę dimensiją. Modelio tinkamumas aiškiai matomas migrantų krizės atveju. Griežta kaimyninių šalių reakcija į migracijos srautus iš Baltarusijos pristatoma kaip dar viena iš esmės nacistinės kaimyninių šalių politikos apraiška, kuri buvo slepiama po europietiška liberalia retorika, bet krizės laikais pasireiškė savo tikrąja forma. Pavyzdžiui, Vadzimas Hihinas Lietuvą apibūdina kaip neonacinę valstybę: „Istorinė užmarštis yra neonacizmo pagrindas, o kaip tai vyksta, mes matome Lietuvoje. Nepriklausomybės metais jie reabilitavo kruvinus mėsininkus... O kadangi šalies teisėsaugos institucijos yra auklėjamos nusikaltėlių, žudikų, kruvinių mėsininkų pavyzdžiais, nenuostabu, kad ten vyksta tai kas vyksta. Gali būti dar blogiau. Koncentracijos stovyklos gali būti ne tik migrantams, bet ir kitaip mąstantiems“ (Belarus' segodnia, 2021-08-12).

Atitinkamai, 2020 metų vasaros ir rudens politiniai protestai suvokiami išskirtinai kaip Vakarų šalių provokacija, skirta Baltarusijos žmonių pavergimui. Politinės opozicijos tikslai gretinami su nacių naikinimo politika: „tai tas pats eilinis fašizmas. Jis aptaškė mūsų taikias gatves ruda neapykantos spalva. Jis vėl pakėlė galvą po 75 metų ir vėl panoro mus pavergti, sunaikinti, sutrypti, sudeginti savo namuose ir dujų kamerose“ (Siarhiejus Michovičius, Belarus' segodnia, 2021-10-30).

Toks karinės mobilizacijos modelis gali pakelti Baltarusijos valdžios šalininkų moralę, nes jie ne šiaip kovoja dėl valdžios, bet kovoja su absoliutaus Blogio įsikūnijimu – nacizmu. Kita vertus, tokia pasaulėžiūra turi ir akivaizdžių minusų: ji yra nukreipta į konfrontacijos didinimą, atvirą susipriešinimą, nes su absoliučiu Blogiu susitarti neįmanoma, jį galima tik nugalėti. Tačiau lieka klausimas, ar Baltarusija turi pakankamai resursų (net kai netiesiogiai ją remia Rusija) nugalėti Vakarų pasaulį atviroje konfrontacijoje.

Tautos vienybės diena?

Viena ryškiausių nagrinėjamo laikotarpio naujovių buvo naujos valstybinės šventės (be poilsio dienos statuso) – Tautos vienybės dienos – įvedimas. Šventės sukūrimas buvo logiška Baltarusijos valdžios simbolinės politikos tęsia, nes 2021-ieji buvo paskelbti Tautų vienybės metais, siekiant „užversti praeities puslapį ir parašyti naują nepriklausomos Baltarusijos skyrių“ (A. Lukašenka, 2021-01-01). Režimui tapo aišku, kad Baltarusijoje reikia performatuoti politinę tautą, nes ankstesnė nacionalinio susitarimo versija pasirodė netinkama. Šventei pasirinkta rugsėjo 17-oji: Sovietų armijos kampanijos Rytų Lenkijoje 1939 metais pradžia, kuri tapo pagrindu daugumos etninių baltarusių žemių sujungimui į vieną valstybinį darinį – Baltarusijos Sovietų Socialistinę Respubliką.

Įdomu, kad buvo pasirinktas sovietinės epochos įvykis, laikotarpio, kuris, remiantis sociologiniais tyrimais, sukelia daugiausiai prieštaravimų ir nesutarimų šalies gyventojų vertinimuose. Be to, ši šventė įvairiuose tyrimuose nebuvo minima kaip reikšminga viešosios istorinės atminties kanonui. Vėlgai, sovietinėje Baltarusijoje Rugsėjo 17-oji buvo švenčiama tik iki 1949 m., po to daugiausia dėmesio buvo skiriama Didžiojo Tėvynės karo ir Didžiosios Spalio revoliucijos minėjimams. Vienintelis reikšmingas bandymas šią datą įtvirtinti viešojoje erdvėje buvo privalomas gatvių pervadinimas į „Rugsėjo 17 dienos“ vakarų Baltarusijos miestuose (rytų Baltarusijos miestuose tokių gatvių praktiškai nėra). Turint galvoje šį kontekstą, iš tikrųjų kalbama apie naujos tradicijos kūrimą, o ne apie jau sukurtų ir fiksuotų simbolinių išteklių panaudojimą, kaip kad atsitiko Baltarusijos režimui perėjus į pergalės Didžiajame Tėvynės kare kultą. Be to, Baltarusijos režimo propaguojamo kolaboravimo su naciais klausimo kontekste (kuris, primenu, tapo pagrindiniu kaltinimu gudų tautiniam judėjimui), atrodo keista, kai į pirmą planą iškeliamas istorinis įvykis, kuris buvo nulemtas būtent sovietų ir nacistų susitarimo. Tokiu būdu naujoji šventė iš karto iššaukė natūralią kritiką, kuria pasinaudojo nepriklausoma žiniasklaida.

Vakarų Baltarusijos žemių prijungimo prie BSSR kontekstas su tolimesnėmis represijomis prieš realius ir įsivaizduojamus sovietinės sistemos priešus turi savo specifinį pėdsaką šių teritorijų gyventojų kolektyvinėje atmintyje. Tai ypač jaučiama tarp gausiai Gardino regione gyvenančių lenkų: jų šeimų atmintys perteikia visiškai kitokią šių įvykių versiją nei skelbiama oficialiai.

Bet mus taip pat domina ir Tautinės vienybės dienos turinys. Rugsėjo mėnesiais valstybinė žiniasklaida vykdė intensyvią informacinę kampaniją, kai savo auditorijai turėjo aiškinti, kas įvyko rugsėjo 17-ąją, kokia šios šventės prasmė. Atkreipsime dėmesį į keletą pagrindinių pasakojimo ypatybių:

1. Kolektyvinio priešo – „Lenkijos“ – kūrimas. „Lenkų žiaurumo ir patyčių siaubas“ – šie žodžiai tinka apibūdinti tarpukario Vakarų Gudiją ir dabartinę Lenkijos kovos su migracija politiką. Pažymėtina, kad retorika Lenkijos atžvilgiu dabar tapo agresyvesnė nei pokario BSSR laikais, kai socialistų stovyklai priklausė ir vakarų kaimynė. Matome sugrįžimą prie tarpukario laikų lenkų ir sovietų priešpriešos ir to meto abipusių kaltinimų. Šiame kontekste principinį vaidmenį atlieka itin aktyvus XX amžiaus trečiojo ir ketvirtojo dešimtmečio laikraščių citavimas. Šio laikotarpio politinė publicistika virto „laiko liudijimu“ ir autentišku balsu, kurie mus dar kartą turi panardinti į situaciją iki 1939 metų („atlyginimas mažesnis nei kituose Lenkijos regionuose, mėsa tik per šventes, privaloma tarnyba žemvaldžiams – „Kaip gyventa didesniuose Vakarų Gudijos miesteliuose iki 1939 m.“ Belarus' segodnia, 2021-09-02).
2. Beveik visa vieša retorika, susijusi su Tautos vienybės diena, buvo paremta stipria priešprieša: lenkai prieš baltarusius, teritorinis susiskaldymas prieš tautinę vienybę, ekonominis išnaudojimas prieš socialinį teisingumą, tautinė priespauda („tautos naikinimas“) prieš tautinės saviraiškos laisvę, „totalinis genocidas“ prieš Baltarusijos liaudį. Žinoma, tokia manichėjiška pasaulėžiūra su juodai-baltu simbolinės erdvės padalijimu yra aistoriška, nes atmeta visus istoriografiniam praeities supratimui būdingus interpretacijų niuansus ir kompleksiskumą.

Taigi tautinė vienybė šiuo atveju nėra modeliuojama per vieno simbolinio kūno kūrimą, kas reikštų didesnę toleranciją politiniams ir kultūriniais skirtumams, vieno kompromisinio praeities ir ateities supratimo paieškas. Priminsime, kad kartais tokia tautinė vienybė buvo kuriama būtent per užmaršties politiką (ryškus pavyzdys – Ispanija po Franko). Baltarusiškoje versijoje tautinė vienybė kuriama pasitelkiant mobilizacijos retoriką ir skelbiant griežtą moralizuojantį pasaulio supratimą (tiesa yra tik mūsų pusėje), o tai neišvengiamai sukelia tolesnę marginalizaciją ir iš to sekantį visuotinių oponentų pašalinimą iš politinės tautos kūno. Tikrasis naujosios šventės uždavinys – suvienyti ir sustiprinti vieną politinę stovyklą, o tai rodo dabartinės politinės sąrangos skilimo egzistavimą ir atsiradusios prarajos neįveikiamumą. Be to, siūloma istorinės praeities versija taip pat neįtraukia didelės gyventojų grupės (lenkų, katalikų), turinčių savo praeities supratimą. Ši tautos kūrimo versija favorizuoja tik vieną grupę ir nebando pašalinti Gudijos visuomenėje esamų konfliktų.

Rusija kaip kultūrinis modelis

Pažymėtina, kad naujosios iniciatyvos kultūros politikos srityje rodo didelę Baltarusijos valdžios intelektualinę priklausomybę nuo Rusijos. Jau buvo pastebėta, kad daugelis veiksnių yra pasiskolinti iš Rusijos konteksto, o didėjant tarptautinei Baltarusijos izoliacijai, ši priklausomybė tik intensyvėja. Tai galima atsekti ir istorijos politikos veiklose.

Rusijos pėdsakas lengvai pastebimas inicijuojant Tautos vienybės dieną. Rusijoje tokia šventė buvo įvesta 2004 m., ir turėjo tam tikru mastu pakeisti Spalio revoliucijos minėjimą. Tačiau sociologiniai tyrimai Rusijoje rodo, kad naujoji šventė sunkiai patenka į simbolinį paprastų rusų kalendorių ir iš tikrųjų neatliko savo užduoties stiprinti Rusijos kolektyvinę tapatybę. Atsižvelgiant į minėtas pastabas, dar sunkiau įsivaizduoti, kad Tautos vienybės diena Baltarusijoje sugebėtų atlikti suvienijimo darbą.

Iniciatyva pripažinti nacių vykdytą baltarusių tautos genocidą Didžiojo Tėvynės karo metais taip pat yra skolinytis iš Rusijos konteksto, kur aktyvistų grupė (projektas „Be senaties terminų“) propaguoja sovietinių žmonių genocido pripažinimo idėją. 2020 metų spalį Novgorodo srities Saleckio teismas pirmą kartą Rusijos teisės praktikoje pripažino genocidu karo metu nacių įvykdytas masines sovietinių piliečių žudynes. Tai, kad ši iniciatyva gavo nacionalinį apdovanojimą ir yra remiama valstybinės naujienų agentūros RIA Novosti, liudija jos veiklos derinimą su Rusijos valdžia. Matome, kad čia buvo sukurtas modelis integruojantis prokurorus. Dabar jaučiamas informacinis spaudimas dėl federalinio įstatymo, turinčio pripažinti sovietinių žmonių genocidą Didžiojo Tėvynės karo metais. Dabar ši mintis yra perkeliama ir į Baltarusijos kontekstą. Artimiausiu metu galima tikėtis, kad Baltarusijos teismai ims masinių karo metų žudynių bylą, o parlamentarai – kurti atitinkamus įstatymus.

Vienas pagrindinių istorijos politikos mechanizmų perkėlimo iš Rusijos į Baltarusiją aktyvistų yra Rusijos istorikas Aleksandras Diukovas ir jo vadovaujamas fondas „Istorinė atmintis“, pastaraisiais metais glaudžiai bendradarbiaujantys Baltarusijos kontekste. Diukovas nuo 2010 metų dirba su Baltarusijos nacionaliniu archyvu, kurdamas sudegusių Baltarusijos kaimų duomenų bazę, tačiau tai, kas pradžioje atrodė kaip archyvinis projektas, per pastaruosius metus staiga įgavo politinį aspektą, nes šie tyrimai padėjo pagrindą baltarusių tautos genocido sampratai pagrįsti. Pažymėtina, kad šis fondas vykdo įvairialypę veiklą, kuria siekiama paveikti baltarusių istorinę sąmonę. Pavyzdžiui, 2021 metų rugsėjį buvo pristatyta Aleksandro Diukovo knyga "Nežinomas Kalinoŭskis. Neapykantos propaganda ir sukilėlių teroras baltarusių žemėse, 1862-64". Vis dėlto išsami šio fondo veiklos analizė išeina už šio tyrimo ribų.

Tačiau tarp Rusijos ir Baltarusijos yra esminis skirtumas: jei šiuolaikinėje Rusijoje apeliuojama į viršnacionalinę ir politinę „sovietinių žmonių“ kategoriją (nors, praktiškai, karo nusikaltimai

siejami tik su šiuolaikine Rusijos Federacijos teritorija), tai Baltarusijoje represijas patyrę žmonės yra skaitomi ir interpretuojami etninėmis, o ne politinėmis kategorijomis. Be to, jei, pavyzdžiui, Rusija pripažintų „sovietinių žmonių genocidą“, teoriškai ten turėtų būti įtraukti ir tie nusikaltimai, kurie vyko Baltarusijoje. Tai yra, jei Rusija pripažintų genocido aktą įstatymų leidybos lygmeniu, kiltų klausimas, kaip išskirti Baltarusijos žmonių genocidą? Kuo skiriasi sovietinių žmonių genocidas nuo Baltarusijos žmonių genocido? Šios konceptualios problemos neigiamai veikia tarptautinio pripažinimo galimybę, kuri ir taip yra labai menka.

Tarptautinė perspektyva leidžia geriau suprasti genocido temos kontekstus ir ypatybes. Po Antrojo pasaulinio karo sukūrus naują tarptautinio saugumo sistemą, vertybių sistema visiškai pasikeitė: aukoms buvo suteikta privilegijuota reikšmė, o žodis „genocidas“ tapo aukščiausio statuso pripažinimu. Atitinkamai, nuo to laiko vyksta kova tarp įvairių šalių, siekiančių įrodyti didesnę trauminę patirtį, kurią turėtų pripažinti kitos valstybės. Pagal šį modelį Izraelis pasiekė tarptautinį Holokausto tragedijos pripažinimą. Po to sekė kitos valstybės: armėnai nori, kad turkai pripažintų Pirmojo pasaulinio karo metais vykdę genocidą jų atžvilgiu; ukrainiečiai – kad sovietai pripažintų Holodomorą ir taip toliau. Tačiau akivaizdu, kad sprendimas dėl kai kurių nusikaltimų pripažinimo genocidu negali būti padarytas vien nacionaliniu lygmeniu. Labai svarbu, kaip tarptautinė bendruomenė į tai reaguoja, o tam didelę įtaką dabartiniai santykiai tarp valstybių, tam tikrų lobistinių struktūrų egzistavimas (pirmiausia, tarp diasporos atstovų) ir kt.

Rusijoje gimusi iniciatyva pripažinti sovietinių žmonių genocidą iš karto buvo pragmatiškai sukonstruota kaip spaudimo tarptautinei bendruomenei priemonė. Akivaizdu, kad baltarusių tautos genocidą pripažinus nacionaliniu lygmeniu, Baltarusija turėtų kreiptis dėl pripažinimo į tarptautinę bendruomenę, antraip tiek pastangų pareikalavęs veikimas būtų labai jau menkas. Tačiau didėjant tarptautinei šalies izoliacijai, vykstant pačių sukeltai pabėgėlių krizei ir besitęsiant konfliktui su diasporomis (ir sąrašas tęsiasi) nėra šansų, kad kitos šalys (išskyrus Rusiją) pripažintų baltarusių tautos genocidą. Tai reiškia, jog šią kortą bus galima naudoti tik vidinei propagandai, o tai režimui atneš mažai naudos.

Prognozės:

Ko galime tikėtis ateityje:

1) Tikėtina, kad Atstovų rūmai priims įstatymą dėl baltarusių tautos genocido, kurį inicijavo Generalinė prokuratūra. Galima tikėtis, kad už genocido fakto neigimą bus taikomos sankcijos. Po to bus imtasi priemonių, kad šį genocidą pripažintų ir kitos šalys, o didžiausias spaudimas bus daromas Vokietijai. Tokio pripažinimo perspektyvos atrodo labai abejotinos, tačiau tai leis režimui dar aršiau kaltinti užsienio šalis nacizmo pateisinimu (tiesa, šis resursas jau praktiškai išnaudotas ir neaišku, ką jis gali suteikti vidinei mobilizacijai).

2) Turėtume tikėtis ir toliau stiprėjančių represijų prieš profesionalius istorikus, nes bet kokios nesutarimo su valstybės pozicija apraiškos šioje srityje tampa labai skaudžios ir ypač žeidžiančios. Jau skelbiami kai kurių visuomenės veikėjų (Andrejaus Mukavozčiko, Iharo Marzaliuko) raginimai vykdyti politinius valymus tarp istorijos dėstytojų valstybiniuose universitetuose. Beje, Baltarusijos nacionalinės mokslų akademijos Istorijos institutas 2021 metų rudenį jau išgyveno tokį „valymą“.

Rekomendacijos:

Valstybinė propaganda agresyviai ir atkakliai naudoja istorijos politiką. Labai dažnai tai įgauna išskirtinai manipuliacinį matmenį. Bandymai kurti kontranaratyvą remiasi vien nepriklausoma žiniasklaida ir savo mastu bei gebėjimu paveikti viešąją nuomonę gerokai nusileidžia valstybinės

propagandos mašinos. Represijos sėkmingai sužlugdė nepriklausomų istorikų bendruomenę: dalis istorikų buvo atleisti iš Mokslų akademijos ir universitetų, o kiti buvo priversti prisitaikyti prie naujų realijų. Dėl to kyla poreikis sukurti veiksmingą institucinį mechanizmą, kuris padėtų grįžti prie mokslo standartų ir demokratinių vertybių. Toks įrankis galėtų būti ekspertinė organizacija, kuri dirbtų su profesionaliais istorikais (gudų, lenkų, lietuvių) ir teiktų žiniasklaidai išvalgas skaudžiausiais istorijos politikos klausimais. Svarbiausia užduotis yra ne į propagandą atsakinėti kontrapropaganda, o ginti istorinės atminties vertybes ir reikšmes ne kaip uždara politinio legitimumo erdvę, o kaip erdvę, kurioje reikia analizuoti, tyrinėti šaltinius, samprotauti ir abejoti, kur kritika ir interpretacijų įvairovė yra pagrindiniai principai.